

GREVARS OCH BÖNDERS TEMPEL

En bok om
Brahekyrkan på Visingsö

---

*Red. Robin Gullbrandsson
Jönköpings läns museum*

Att träda in i Brahekyrkan på Visingsö är en omtumlande upplevelse. Från vapenhuset i det medeltida tornet kommer man in i ett av stormaktstidens mest fascinerande rum. Det treskeppiga kyrkorummet med sina många pelare är till trängsel fylld av märkliga föremål i olika material, skulpturer och tavlor, valven rikt bemålade med kornblå fladdrande banderoller med bibliska sentenser. Feststämningen förstärks av leende änglar i trä som hänger från valvet. Helheten är makalös – något liknande finns inte någon annanstans. Utan vägledning och förkunskaper har man svårt att tolka rummets innebörd.

Brahekyrkan var huvudkyrka i det väldiga Visingsborgs grevskap, som omfattade hela Visingsö och stora landområden kring Vättern. Grevskapet växte fram från 1500-talets mitt i ätten Brahes ägo. Riksdrotsen Per Brahe d.ä. började uppföra Visingsborgs slott nära Ströja kyrka. Hans son Magnus lät riva medeltidskyrkan utom tornet och uppförde det nuvarande långhuset, Visingsborgs slottskyrka. Benämningen Brahekyrkan började användas först i början av 1900-talet. Magnus brorson Per Brahe d.y. fortsatte att inreda kyrkan för att manifestera Braheättens ställning och göra den till dess gravkyrka.

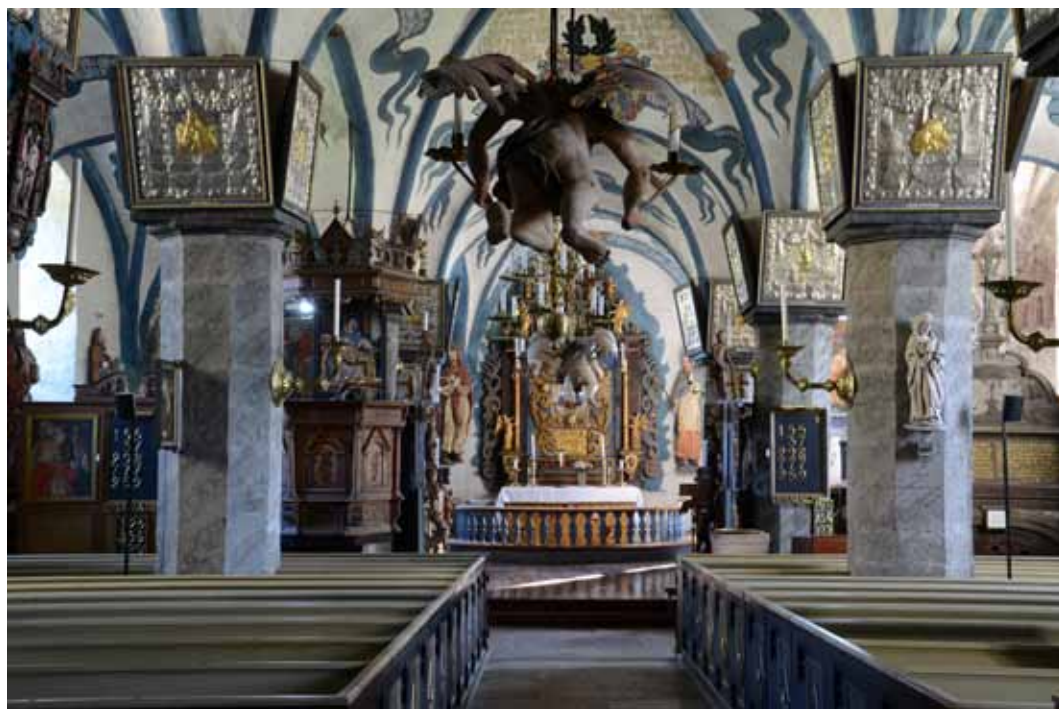
Den ytterst välbevarade kyrkobyggnaden gör det möjligt att få inblick i stormaktstidens uppfattning om makt och ära, liv och död, tro och vetande. Vi möter Per Brahe d.y., en av rikets främsta herrar, förmögen, bördstolt, djupt religiös och diktatorisk, men mån om sina underlydande och sitt stora hov med talrika konstnärer. Här ser vi vad hans hantverkare, målare och bildhuggare kunde åstadkomma, styrda av tidens smak och stilvilja, förlagor och beställardirektiv.

Förvånande nog har denna betydande och innehållsrika kyrka hittills inte behandlats i något mer omfattande verk. Glädjande är det därför att det ambitiösa bokprojekt som initierats av Jönköpings läns museum nu nått sin fullbordan. Projektet startade i samband med den genomgripande restaurering som genomförts i kyrkan och som lett till många nya rön kring kyrkans tillkomsthistoria och förändringar genom nästan tusen år. En rad experter belyser kyrkan och dess olika inventarier och ger oss nycklar att förstå denna märkliga byggnad som centrum i det väldiga grevskapet och som uttryck för en för oss svårgripbar men fängslande tid.

Förord av
Ingrid Sjöström

Docent, f. d. chef för forskningsföretaget Sveriges Kyrkor, Riksantikvarieämbetet

Våren 2013 har Jönköpings läns museum glädjen att ge ut en påkostad bok om den unika

BRAHEKYRKAN PÅ VISINGSÖ

Under två års tid har nitton olika författare och forskare arbetat med artiklar som speglar kyrkan och platsen ur olika infallsvinklar från vikingatid till 1900-tal. Läsaren kan ta del av nya rön om arkeologi, konsthistoria, musikvetenskap, dräkthistoria med mera. Det visar sig att Brahekyrkan och dess skatter har många berättelser att förmedla, historier som i sig blir till intressanta pusselbitar i svensk historia. Inte minst träder människorna bakom kyrkan fram.

Ett urval av innehållet:

Arkeologi i och kring Brahekyrkan – spår av ett stormannasäte?

Arkeolog Anna Ödeén berättar om fynden som visar att Visingsö var en betydelsefull plats redan under järnåldern. Mycket talar för att Brahekyrkan byggdes på platsen för ett stormannasäte.

Ströja – en aristokratisk medeltidskyrka

Ing-Marie Nilsson, fil dr. i historisk arkeologi utreder hur det ligger till med föregångaren till Brahekyrkan, den romanska Ströja kyrka, av vilken det mäktiga västtornet står kvar. Kan det ha varit kung Sverker den äldre som lät bygga kyrkan? Nya upptäckter kring tornets byggnadstid presenteras.

Brahekyrkans medeltida målningar och Birgittabilder

I ett antal mindre artiklar tolkar Jan Svanberg, fil dr. i konstvetenskap, kyrkans medeltidsmålningar, bilderna av heliga Birgitta som spelade en central roll i Brahegrevarnas självbild, relikvarier och kuriositeter.

Slottskyrka och släktmonument

Anita Liepe, fil dr. i medeltidsarkeologi, skriver om hur grevarna Brahe till Visingsborgs slott på 1600-talet omvandlade kyrkan till ett säreget och unikt monument över sin ätt. En omfattande konstnärlig utsmyckning uppstod med såväl egna hovkonstnärer som krigsbyten från kontinenten. Detta skapade ett fantasieggande kyrkorum utan motstycke i landet.

Brahegravens tennkistor

Antikvarie Robin Gullbrandsson förmedlar historien om hur Braheättens påkostade begravningskistor kom till. Dessa är i sig konstverk som ger perspektiv på ett som regel bortglömt kulturarv. Arkeolog Jenny Nyberg sätter i en egen artikel in dessa kistor i ett större sammanhang - hur man under 1600-talet såg på döden.

Elsa Beata Brahes dräkt

Cecilia Aneer, lektor i textilvetenskap, redogör för den undersökning som gjorts av Elsa Beata Brahes kungligt påkostade begravningsdräkt, med få motstycken i landet. Elsa Beata var Per Brahe d. y:s äldsta dotter, som blev gift med en pfalzgreve och bror till blivande Karl X Gustav. Den guldbroderade dräkten användes troligen vid deras bröllop.

Musiken i Braheskolan och slottskyrkan

Musiken spelade en viktig roll för Per Brahe den yngre och förstås även i hans slottskyrka. Jan Olof Rudén, fil lic. i musikvetenskap, berättar ingående om vilken musik som utövades i kyrkan vid olika tillfällen och hur organisationen bakom denna såg ut.

Margareta Brahe och Johan Sparre

Konservator Bibi Pälénäs skildrar den dramatiska och tragiska historien om Per Brahes faster som efter sin död fick bekosta betydande delar av kyrkans smyckande och där hon mot sin vilja fick sin gravplats. Där vilar även kraniet efter hennes make, som halshöggs av hertig Karl i tronstriderna med kung Sigismund.

Brahekyrkan i församlingsbornas händer

Antikvarie Agneta Åsgrim Berlin ger en bild av kyrkans öden efter grevskapstiden. Det är en okänd men intressant historia som har mycket att säga om synen på Brahekyrkan och hur intresset för bevarande av landets kulturminnen tog form på 1800-talet. Det visar sig bland annat att biskop Tegnér alls inte var någon kulturvandal utan istället fick Visingsöborna att sätta värde på sin kyrka och bevara den oförändrad för eftervärlden.

Fakta om boken

Boken kommer att omfatta ca 450 sidor, rikt illustrerad i färg och svart-vitt, varav ett flertal aldrig tidigare publicerade historiska bilder och till stor del nyfotograferat material. Boken är i ett format som hämtar sina förebilder från Per Brahes egna boktryck på 1600-talet, samma format som denna folder har. Den är trådbunden med hårda pärmar och skyddsomslag.

Frågor kring boken besvaras av:

Kontaktperson:

Robin Gullbrandsson, redaktör

robin.gullbrandsson@jkpglm.se

Tel. 036-30 18 94

Postadress:

Jönköpings läns museum

Box 2133

550 02 JÖNKÖPING

Att träda in i Brahekyrkan på Visingsö innebär ett mycket sinnligt möte med 1600-talet. Det i grunden medeltida templet omvandlades i stormaktstidens storvulna anda av grevarna Brahe till att bli ett minnesmärke över ättens ära. Rikedomen i form och färg överväldigar och är svår att greppa. På väggar och i valv trängs konstskatter från när och fjärran, krigsbyten och bondbarock. Många är historierna som denna byggnad har att berätta, om en svunnen tids människor, deras drömmar, framgångar och besvikelser. Det förflutna tränger sig formligen på besökaren, på ett sätt som har få motstycken bland svenska kyrkor. Denna bok vill försöka spegla det mångfacetterade i Brahekyrkans sägenomspunna och snart tusenåriga historia. I ett tiotal artiklar belyser forskare olika delar i kyrkans förhistoria, tillkomst, förändringar och brukande. Var det kung Sverker den äldre som byggde medeltidskyrkan? Vad drev greve Per Brahe den yngre när han lät skapa detta märkliga kyrkorum? Vilken musik spelades under 1600-talets gudstjänster? Hur har eftervärlden betraktat Brahekyrkan? Många är frågorna som ställs och kan ställas. Brahekyrkan är en outtömlig källa att ösa ur, såväl för den historiskt intresserade som för den som bara vill njuta av den robusta prakten.

